

Nazwisko **CHMIELOWICHA**

Imiona **Irena** Pseudonim

Z domu **Świątkowska**

Data urodzenia **12.07.1915r.** Miejscowość, kraj **Władysław**

Data śmierci **09.03.2006r.** Miejscowość, kraj **Londyn**

Lat życia

Adres cmentarza **Mortlake Cematorium**

Źródła: **DP 10.03.06**

DP 17.03.06

Zawód ..... Tytuły naukowe .....

Rodzaj wojska ..... Stopień wojskowy .....

Odznaczenia .....

.....

.....

D. P. 17.3.06   Ś. † P.

IRENA ZE ŚWIĄTKOWSKICH CHMIELOWCOWA

emigrantka polityczna, autorka,
wdowa po redaktorze „Wiadomości”.

Urodzona 12 lipca 1915 r. w Węgierskim Hradyszczu.
Studiowała we Lwowie. Deportowana przez Sowietów do Kazachstanu.

Jako Irena Hradyska pisywała do prasy emigracyjnej
i wydała książkę „Wywieziona Rzeczpospolita”.

Zmarła 9 marca 2006 r. w Londynie.

Nabożeństwo żałobne zostanie odprawione
w kościele pw. Matki Boskiej Miłosiernej i św. Edwarda,
247 Chiswick High Rd, Londyn W4,
w piątek 24 marca 2006 r. o godz. 12.30,
po czym nastąpi spopielenie w Mortlake.

Pozostają w smutku,

**córka Iwona z mężem i dziećmi,
zięć Derek z dziećmi, siostra z synami,
synowymi i wnukami**

*Zamiast kwiatów, prosimy o ofiary na Cancer Research UK
i Macmillan Nurses.*

W LONDYNIE ZMARŁA   D. P. 10.3.06

IRENA ZE ŚWIĄTKOWSKICH CHMIELOWCOWA,

emigrantka polityczna, autorka, wdowa po redaktorze
„Wiadomości”

Urodzona w Węgierskim Hradyszczu 12 lipca 1914, studiowała
w Akademii Handlu Zagranicznego we Lwowie. Deportowana
przez Sowietów do Kazachstanu, wyszła z Armią Andersa do
Iranu. Następnie w Bombaju była sekretarką Delegatury
Oświaty a także sekretarką Wandy Dynowskiej (Uma Devi),
i współpracowniczką pisma Polak w Indiach. Jako Irena
Hradyska pisywała do prasy emigracyjnej i ogłosiła książkę
„Wywieziona Rzeczpospolita”. Zmarła w domu 9 marca 2006.

Archiwum Emigracji
2007 2.1(9)

IRENA HRADYSKA — IRENA CHMIELOWIEC
(1915–2006)

Żyła w cieniu Michała. On był „surowym krytykiem”, „wybitnym poetą”, „zapracowanym redaktorem, który swoje prace literackie poświęcił dla Grydzewskiego” — ona „nie przeszkadzała”. I nie zadbała o zachowanie świadectw swojego życia i działalności... W archiwum obojga, które złożone zostało w toruńskim Archiwum Emigracji, jest bardzo niewiele materiałów dotyczących Ireny. Pomocna musi być pamięć jej siostry — Krystyny Iglikowskiej w Londynie.

Irena Świątkowska urodziła się 12 lipca 1915 r. w Uherské Hradiště (niem. Ungarisch Hradisch). Jej ojciec, Karol Świątkowski, inżynier leśnik, studiował w Wiedniu. Ślub z Walerią Dallinger odbył się w roku 1913 w majątku Puzynów, Gwoździec, nieopodal Kołomyi. Ojciec powołany do armii austriackiej w randze porucznika, zginął w Winnikach pod Lwowem w 1915 r., na dwa miesiące przed urodzeniem Ireny. Matka wyszła ponownie za mąż za Karola Biskupskiego w styczniu 1920. Biskupski był współwłaścicielem firmy Fabryka Maszyn Rolniczych i Odlewnia Żelaza Bracia Biskupscy w Kołomyi. Jego ojciec miał być podobno prototypem Wokulskiego: brał udział w powstaniu 1863, po klęsce uciekł z zaboru rosyjskiego i w Kołomyi założył warsztat, który przekształcił w fabrykę i pozostawił synom. Irena wstąpiła na Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie: pierwszy rok na romanistyce, potem przeszła do Akademii Handlu Zagranicznego. Była na czwartym roku, gdy wkroczyli Sowieci. Z grupą kolegów odmówiła zdawania dyplomowych egzaminów w języku ukraińskim i wróciła do Kołomyi. 13 kwietnia 1940 cała rodzina została wywieziona do Kazachstanu (Taubinka, koło Semipałatyńska). W 1942 przedostali się do Jangijulu, gdzie formowała się armia gen. Władysława Andersa. Jako ochotniczka Irena była w Guzarze (Uzbekistan), gdzie ciężko zachorowała na czerwonkę, prawdopodobnie byłaby zmarła w szpitalu, gdyby nie Jadwiga Morozowiczowa, hufcowa z Kołomyi, komendantka ochotniczek w Guzarze, która zabrała Irenę ze szpitala i sprawiła, że odesłano ją do Jangijulu, a stamtąd transportem do Pahlevi (13 lipca).

Evakuowana z Pahlevi, wyjechała do obozu IV w Teheranie, gdzie pracowała jako świetliczka (takiej formy używano, nie „świetliczanka”). Tam poznała Michała Chmielowca, który był jej przełożonym. Z Teheranu z całą rodziną i wszystkimi Polakami, którzy nie byli w armii, wyjechali do Karachi, a następnie do Valivade (Kolhapur) w Indiach.

To, co wiemy o dalszych wojennych losach Ireny, daje się wyczytać ze strzępów wspomnień drukowanych w czasopiśmie oraz zachowanych w nielicznych maszynopisach. I z zadziwiających drobiazgów. Z owych drobiazgów dowiadujemy się, że „Irena ze Świątkowskich i Michał Chmielowcowie — zawiadamiają o ślubie, który odbył się dn. 14.4.1944 w kościele parafialnym w Panchgani” (w okolicach Bombaju) w Indiach. Druk na kartonie o wymiarach 7,7 × 14,5 cm, bez nazwy drukarni — lecz najpewniej wydany na tych samych maszynach, na których Chmielowiec wydawał „Polaka w Indiach” w Bombaju a później w Valivade — zachował się w archiwum. Jaka była rola Ireny w redagowaniu czasopisma i wychodzących pod jego auspicjami polskich książek i broszur — nie wiemy. Pisząc biogram Michała do książki „Wiadomości” i *okolice*, zanotowała:

„Polak w Indiach”, mimo ostrej angielskiej cenzury czasów wojny, zawsze przemycił wiadomości polityczne i prawdę o sytuacji interesów polskich nie idących w owym czasie w parze z interesami aliantów. Największe nasilenie konfliktu nastąpiło w czasie konferencji jałtańskiej¹.

Głównym zajęciem Michała Chmielowca w Indiach było kierowanie referatem kulturalno-oświatowym Delegatury Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej w polskim ośrodku w Bombaju i Valivade — Irena pracowała początkowo w konsulacie polskim w Bombaju, później jako sekretarka Delegatury Oświaty i Wyznań Religijnych (delegatem był Michał Goławski). W Indiach

Chmielowcowie poznali Wandę Dynowską (Umadevi Srimati) autorkę wielu książek i artykułów na tematy polskie w prasie indyjskiej oraz tłumaczkę prac religijnych i filozoficznych hinduskich na język polski. Chmielowcowa współpracowała z Dynowską przy redagowaniu serii „Biblioteka Polsko-Indyjska”; napisze we wspomnieniach, że w latach 1946–1948 była jej sekretarką.

W kwietniu 1948 r. Chmielowcom urodził się syn — Marek, a już w maju (po ogłoszeniu niepodległości przez Indie i likwidacji obozów polskich w Indiach) cała rodzina musiała przenieść się do Libanu. Matka i młodsza siostra Krystyna wyjechały do Anglii, gdzie przebywał ojciec. Chmielowcowie nie mieli dokąd jechać, bo nie obejmowało ich prawo łączenia rodzin. Michałowi zaproponowano pracę w UNRRA w Libanie, ale ostatecznie podjął pracę w Biurze Opieki Społecznej (zajmował kierownicze stanowisko w Polskiej Komisji Osiedleńczej — organu powołanego przez Międzynarodową Organizację ds. Uchodźców) w Bejrucie. Zimą 1949 r. ze względu na zły stan zdrowia złożył rezygnację i rozpoczął starania o wyjazd do Londynu. Udało się to dopiero w 1950 r., gdy Krystyna i Adam Iglikowscy zagwarantowali wobec władz brytyjskich, że zapewnią Chmielowcom utrzymanie.

Po przyjeździe Michał szybko włączył się w życie literackie i kulturalne emigracji — wstąpił do ZPPnO, znalazł pracę redaktora działu wydawniczego Katolickiego Ośrodka Wydawniczego „Veritas” i zaczął publikować pod pseudonimem Michał Sambor w „Życiu”, paryskiej „Kulturze”, „Wiadomościach” (tam publikował już wcześniej). Irena też publikowała. W latach 50. jej recenzje z książek i wspomnienia o Lwowie ukazywały się w „Wiadomościach” (nr 525 z 1956 r.). Wszystkie podpisywane były — Irena Hradyska — najpewniej z lęku o rodzinę Michała mieszkającą w Polsce.

W sierpniu 1952 r. Chmielowcom urodziła się pierwsza córka — Iwona.

Jeszcze w Libanie Irena rozpoczęła pisanie powieści „Przystanek Valivade”. W 1953 r. opublikowała w „Orle Białym” (nr 8) fragment tej powieści pt. *Decan Queen* o życiu uchodźców polskich w Indiach. Całość nigdy się nie ukazała — złożona w „Veritasie” zagubiła się po śmierci Jana Bielatowicza. Może kiedyś się odnajdzie...

W 1955 r. oboje wyjechali do Monachium, gdzie Michał dostał pracę w rozgłośni polskiej Voice of America, a później na krótko w RWE. W 1956 Chmielowcowie doczekali się drugiej córki Joanny. W Monachium poznali Barbarę i Józefa Mackiewiczów, z którymi się zaprzyjaźnili.

Monachijska przygoda Sambora z RWE i w miarę dostatnie życie zakończyły się w roku 1961. Powrót do Londynu oznaczał „lata chude” i problemy z pogarszającym się zdrowiem. Irena wychowywała dzieci i prowadziła dom. Gdy Michał nie mógł już pracować, Irena znalazła zatrudnienie w angielskiej bibliotece publicznej w dzielnicy Chiswick. Pracowała tam przez 15 lat. Hradyska rozpoczęła współpracę z wydawnictwem „Veritas”, dla którego tłumaczyła z angielskiego drobne teksty do gazet i książek. W 1963 r. przełożyła na język polski *Rozśpiewany okręt: odyseję ewakuowanych dzieci* Meta Macleana — opowieść bliską losom dzieci, którymi opiekowała się w Valivade.

W Londynie Michał Chmielowiec podjął współpracę z sekcją polskiej BBC (w charakterze niezależnego dziennikarza) oraz publikował w dalszym ciągu w wielu czasopiśmie emigracyjnych. W latach 1961–1962 zaangażował się w publiczną obronę Józefa Mackiewicza oskarżanego o kolaborację z okupantem niemieckim w czasie II wojny światowej. W liście z dnia 5.01.1962 r. do J. Mackiewicza Chmielowiec wytłumaczył się ze swego postępowania: „Literat [...] mniejszego kalibru, taki jak ja, trochę krytyk literacki, a więc i zaatek na historyka literatury — może się podjąć zadania wyjaśnienia problemu, który z uwagi na Pana pozycję nie jest obojętny dla historii literatury polskiej”.

Michał Chmielowiec zmarł w 1974 r. Irena pisała artykuły do polskich gazet i wspomnienia. W 1989 r. opublikowała tom *Wywieziona Rzeczpospolita* w PFK. W latach 80. przez pięć lat pracowała jako sekretarka POSK-u. Musiała zrezygnować z pracy, by opiekować się matką.

W 1994 r. — po pierwszym spotkaniu — zdecydowała o połączeniu archiwum Michała Chmielowca z archiwaliami „Wiadomości” i przekazaniu ich do Torunia. Pakowaliśmy razem do kartonów listy i rękopisy odnajdywane w różnych miejscach w mieszkaniu przy 4 Airedale Avenue. Miała z tego powodu nieprzyjemności w Londynie, a jednak nigdy nie żałowała decyzji. Podjęła się też napisania wspomnień o mężu do drugiego tomu „Wiadomości” i *okolice* — szkic *Strzępy wspomnień* ukazał się w 1996 r. W latach późniejszych przysyłała do Archiwum Emigracji odnajdywane w książkach fragmenty korespondencji, notatek i rękopisów literackich Sambora, a w końcu zdecydowała o złożeniu w toruńskim ośrodku także książek z dedykacjami.

Irena Chmielowiec zmarła 9 marca 2006 r. Prochy złożono w grobie rodzinnym na Chiswick Cemetery.

¹ I. Chmielowcowa, *Michał Chmielowiec*, [w:] „Wiadomości i okolice”. *Szkie i wspomnienia*, red. i oprac. M. A. Supruniuk, [t. 1]. Toruń 1995 s. 246.

Pani Irena, najpierw znana nam w Valivade jako Świątkowska, następnie już Chmielowcowa, urodziła się na początku Pierwszej Wojny Światowej, w czasie podróży matki z Austrii do Kołomyi, w Węgierskim Hradyszczu - małej miejscowości w Czechach, gdzie przystanął pociąg wojskowy, a dobrzy miejscowi ludzie przyszli z pomocą. Bolesnym zbiegiem okoliczności było to w 2 tygodnie po śmierci Jej ojca, na austriacko-rosyjskim froncie pod Lwowem.

Gdy miała lat 5, matka Jej (siostra Ks. Leopolda Dallingera), weszła w ponowny związek małżeński z Karolem Biskupskim, a z chwilą urodzenia się Krysi Biskupskiej, Irena miała już pełną, kochającą Ją rodzinę, na wszystkie życia dni.

*Kto Polaków z Indii. Biuletyn Nr 32
28 Czerwiec 2006*

Public Library, wszystkim znana jako „Mrs Si Hejcz” (CH). Po przejściu na emeryturę jeszcze sekretarowała POSK'owi przez pewien okres.

Pani Irena pisywała do "Wiadomości" wydawanych w Londynie pod nazwiskiem Hradyska, także do "Tygodnia Polskiego". Zawsze życzliwa ludziom, opanowana i zorganizowana w pracy której się podjęła czy w gronie rodzinnym, była ostoją dla chorującego małżonka i dorastającej trójki dzieci, a następnie wnuków. Mimo choroby i bolesnej utraty męża, syna i córki, pozostała do końca czynna, zwłaszcza dla wnuków, które straciły matkę. Zmarła jako emigrantka polityczna nie przyjmując żadnego obywatelstwa.

Opracowała W. Kleszko na podstawie rozmowy z siostrą Zmarłej - Krysią Iglikowską (Biskupską)

Kołomyja pozostała nadal miastem rodzinnym, w którym wzrastały obydwie siostry. Jedynie studia Ireny na Akademii Handlu Zagranicznego zabrały Ją do Lwowa. Tam, po tragicznym Wrześniu 1939 roku, zażądano od polskich studentów złożenia ostatnich egzaminów w języku ukraińskim - z czego większość studentów zrezygnowała.

W następnym roku całą rodzinę wywieziono na zesłkę do Kazachstanu. Ciężki ten okres życia zakończyła t.zw. "amnestia". Nastąpiło poszukiwanie tworzącej się Armii Polskiej, dotarcie do Jangi Jul, skąd nastąpiła ewakuacja do Persji.

W obozie 4 w Teheranie, a potem w Indiach w Malir pani Irena pracowała jako świetliczarka. W trosce o dzieci, którym tak okrutnie skradzione zostały 3 lata dzieciństwa, napisała i wystawiła wraz z p. Kisielnicką dwie bajki: "Kopciuszek", oraz "Jaś i Małgosia", a dla dorosłych rewię pt. "Poświęteczny Mazurek".

W Valivade była niedługo, ponieważ wezwano Ją do Bombaju, na stanowisko sekretarki delegata do spraw oświaty. Tam stała się także prywatną sekretarką pani Wandy Dynowskiej (Uma Devi), prócz tego pisywała do "Polaka w Indiach", którego redaktorem był jej późniejszy mąż, Michał Chmielowiec, z którym współpracowała jeszcze w Teheranie. Ślub ich odbył się w Panchgani, 10-go kwietnia 1944 r.

Po likwidacji Valivade państwo Chmielowcowie, z dwutygodniowym synkiem urodzonym w Wojskowym Szpitalu w Kolhapur skierowani zostali wraz z innymi "resztkami" mieszkańców Osiedla do Libanu, który według opisu p. Ireny w naszej książce (str. 614) był w porównaniu z Valivade prawdziwym rajem pod względem klimatycznym, mieszkaniowym i warunków życia dla Polaków. Później rodzina listem zapraszającym i gwarancją opieki umożliwiła im przyjazd do Anglii. Tu w środowisku polskim poczuli się bardziej potrzebni. 5 lat spędzili w Monachium, w Radio Wolna Europa. Po powrocie Irena pracowała jako bibliotekarka w Chiswick

Irena razem z mężem, Michałem, i synkiem, Markiem